

فرهنگ لغات زبان مخفی

ویرایش دوم

بامقدمه ای درباره
جامعه شناسی زبان

دکتر مهدی سمائی

و پیشگفتاری از دکتر علی اشرف صادقی

فهرست

۱	پیشگفتار بر فرهنگ لغات زبان مخفی / دکتر علی اشرف صادقی
۴	تقدیر و تشکر
۶	پیشگفتار ویرایش دوم
۸	پیشگفتار چاپ اول
۱۰	مقدمه
۳۳	کتابنامه
۳۵	نشانه‌های آوانگاری
۳۷	لغات زبان مخفی الف تا ی
۱۰۵	حوزه‌های معنایی
۱۰۶	اسامی فریبکاران و اسامی و فعل‌های مربوط به فریب
۱۰۷	اسامی جنس مخالف
۱۰۸	اسامی و افعال و ترکیبات مربوط به حالات روانی
۱۰۹	نام اشخاص غیرمتجدد
۱۱۰	نام اشخاص کودن
۱۱۱	نام اشخاص غیرعادی
۱۱۲	الفاظ و افعال مربوط به امنیت و اطلاعات و حفظ اسرار
۱۱۳	شیوه‌های ایجاد ارتباط و ابراز عواطف
۱۱۴	اسامی اعضاء بدن
۱۱۵	اسامی مزاحمان و افعال مربوط به مزاحمت
۱۱۶	اسامی و افعال مربوط به مواد افیونی
۱۱۷	نام خودروها
۱۱۸	الفاظ مربوط به زیبایی و زشتی
۱۱۹	حوزه مترادف‌ها

اجتماعی رفته رفته همگنی اش از دست می رود و گونه‌هایی تا حدی متفاوت با آن زبان به وجود می آید.

افراد هر جامعه دانشی درباره زبان خود در ذهن دارند. این دانش درباره صداهای زبان و قواعد ترکیب آنها و ساختمان داخلی کلمات و شیوه ترکیب آنها با یکدیگر و روابط معنایی آنها است. چون افراد گروه‌های اجتماعی تابع هنجارهای گروهی هستند در محدوده این هنجارها دست به تغییر در زبان جامعه‌ای کلی که گروه آنها به آن تعلق دارد می زنند. این تغییرات محدود و دارای حدود و ثغوری است. از این رو است که گونه‌های اجتماعی زبان تغییری در دانش کلی زبان جامعه به وجود نمی آورند و دانش زبانی گویشوران زبان یکسان باقی می ماند.

چنانکه اشاره شد زبان در گروه‌های اجتماعی متناسب با هنجارهای آنها دچار تغییراتی می شود. این تغییرات عمدتاً در واژگان و اصطلاحات زبان است. زبان مخفی (آرگو)^۱ یکی از گونه‌های اجتماعی زبان است. در این مقدمه درباره زبان مخفی و دلایل ابداع آن و سابقه آن و ویژگی‌های این زبان و سابقه بررسی زبان مخفی فارسی مطالبی ذکر خواهد شد.

۱- زبان مخفی و دلایل ابداع و سابقه آن

نخستین مدارکی که از این گونه زبان به دست آمده مربوط به سارقان و راهزنان بوده است. این جماعت که به قانون بی‌اعتنایی می‌کرده‌اند نیاز به وسیله‌ای برای ارتباط داشته‌اند تا اسرارشان پوشیده بماند. واژه‌هایی از متون فرانسوی قرن چهاردهم میلادی وجود دارد که مربوط به زندان است. الفاظی نظیر *barbane*، *borsueil*، *beavoir*، *beaumont* که در زبان فرانسوی رایج آن زمان وجود

مقدمه

زبان حافظه جامعه است و تصویر حافظه هر جامعه در زبان آن جامعه منعکس است. زبان مثل قالبی است که تجربه و افکار و ذهنیات جوامع را می‌توان در آن ریخت و از نسلی به نسل دیگر منتقل کرد. هر چند جامعه‌ای همگن باشد تفاوت‌هایی در افراد آن هست. شغل و مکان سکونت و میزان تحصیلات و اصل و نسب و وابستگی قومی و سابقه فرهنگی و مذهب افراد جامعه باعث ایجاد گروه‌هایی می‌شود که آنها را گروه‌ها یا طبقه‌های اجتماعی می‌نامند. این گروه‌ها یا طبقات دارای هنجارهای گروهی هستند. یعنی هنجارهایی که همه اعضاء آن گروه آن را پذیرفته‌اند و متعهد به رعایتشان هستند.

زبان یک رفتار اجتماعی است. هر جامعه که به زبانی واحد تکلم می‌کند ملزم به رعایت این رفتار است. گروه‌های اجتماعی موجود در هر جامعه نیز تابع قواعد کلی زبان آن جامعه هستند. اما چون دارای هنجارهای گروهی خاص خود نیز هستند در زبان جامعه تغییراتی متناسب با هنجارهای گروهی خود می‌دهند. و این یکی از راه‌های به وجود آمدن گونه‌های اجتماعی زبان است. بدین معنی که زبان جامعه مفروض بسته به تمایلات و سلیق و اعتقادات گروه‌های

1. argot

نداشته است. این گونه زبان احتمالاً همیشه در کنار زبان معیار بسیاری جوامع وجود داشته است زیرا نیاز به مخفی کردن اسرار و پوشیدن افکار همیشه در جوامع وجود داشته است. بنابراین یکی از دلایل اصلی و عمده ابداع این زبان مخفی نگاهداشتن افکار و مقاصد بوده است. دلیلی که امروزه نیز باعث ساخته شدن این زبان است.

لفظ آرگو که این مؤلف معادل زبان مخفی را برایش ساخته است ریشه‌ای فرانسوی دارد و اولین بار آن را در قرن پانزدهم به کار برده‌اند. تعریف‌هایی که در برخی فرهنگ‌ها از این لفظ کرده‌اند گاه بیشتر با هم تفاوت دارد تا تشابه.

برخی از این تعاریف چنین است:

الف. زبانی که فقط طبقه خاصی به خصوص دزدان به آن تکلم می‌کنند و آن را می‌فهمند^۱

ب. مجموعه کلمات و عباراتی که گروهی خاص آن را به کار می‌برند و فهمش برای دیگران مشکل است^۲

ج. واژگان خاص برخی گروه‌های اجتماعی یا صاحبان حرف^۳

زبان مخفی معاصر را دو گروه عمده ابداع می‌کنند و به کار می‌برند. اول قانون‌گریزان زیرا نیاز به زبانی دارند که حافظ افکار و مقاصدشان باشد و نامحرمان نتوانند از آن راه به دنیای آنان وارد شوند. دومین گروه کسانی هستند که خلاف هنجارهای جامعه رفتار می‌کنند. هنجارهایی که رعایت نکردنشان باعث شتمت و یا انگشت‌نما شدن می‌شود. این گروه کسانی هستند که گمان می‌برند در جامعه‌ای که زندگی می‌کنند تبعیضی به آنها روا و به آنها بی‌اعتنایی شده است. داشتن زبانی خاص و پرمز و راز که دیگران نتوانند از طریق آن به عالم

1. Longman Dictionary of Contemporary English, 1981

2. Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1996

3. Petit Larousse Illustré, 1986

اسرارآمیزشان وارد شوند یکی از راه‌های اعتراض به تبعیض مذکور است. اینان گمان می‌کنند که مقابل باقی جامعه قرار گرفته‌اند. این گروه به جز مخفی کردن اسرار خود هدف دیگری هم دارند و آن ساختن زبانی است که استفاده از آن نشانه‌ی تعلق به گروهی خاص باشد.

سارقان و متکدیان و زندانیان و روسپیان و معتادان و گروه‌هایی که به نوعی مقرراتی را نقض می‌کنند جزء گروه اول و نوجوانان و جوانان - عمدتاً دبیرستانی - جزء گروه دوم هستند.^۱

۲- ویژگی‌های زبان مخفی

به گفته ویکتور هوگو «زبان مخفی رختکنی است که هر گاه زبان بخواهد کار بدی انجام دهد در آنجا لباس مبدل می‌پوشد». البته آنچه در این گفته هوگو جای تأمل دارد چرایی رفتن زبان به رختکن و «لباس مبدل» پوشیدن است و نه «کار بدی کردن»: از نظر آنچه در زبان اتفاق می‌افتد و نتیجه کار هیچ «کار بدی» در کار نیست. زبان مخفی در اصل یک زبان مستقل نیست و یکی از شکل‌ها و گونه‌های هر زبان معیار است. زبان مخفی عمدتاً در حوزه واژگان و تا حدی اصطلاحات و عبارات‌های فعلی ابداع و زایدۀ هر زبان می‌شود. بخشی از این واژه‌ها به سبب کثرت استعمال به زبان مردم کوچه و بازار راه پیدا می‌کند و جزئی از زبان معیار می‌شود. و این یکی از راه‌های ممکن افزایش واژگان زبان است. طفیلی و زایده بودن یکی از ویژگی‌هایی اصلی این گونه زبان است. بدین معنی که بسیاری از واژه‌های این زبان را با افزودن معنی جدید و دادن ارزش

۱. چنانکه در پیشگفتار چاپ اول ذکر شده است (ص ۷) در این کتاب فقط زبان گروه دوم آورده شده و جمع‌آوری واژه‌ها و اصطلاحات مخفی گروه اول به چاپ بعد موقوف شده است. بدیهی است واژه‌ها و اصطلاحات جدیدی که ابداع خواهند شد نیز در ویراست‌های بعد به مدخل‌های فعلی اضافه خواهد شد.